Monumentaal groen in Zoetermeer

Marianne Ketting

Monumentaal groen
in Zoetermeer

Marianne Ketting

Woord vooraf

De landelijke Open Monumentendag staat in 1999 in het teken van het groen. Monumentaal groen waar Zoetermeer als 'stad tussen de parken' rijkelijk mee bedeeld is.
Natuurlijk doet Zoetermeer daarom mee aan dit thema, al wordt nu het begrip Open Monumentendag wel heel ruim opgevat. Bij Monumentendag denk je in de eerste plaats aan gebouwen die speciaal op die ene dag voor bezoekers worden opengesteld. Parken en groengebieden zijn open structuren binnen de gebouwde omgeving en gewoonlijk het hele jaar door al toegankelijk. Toch is dit een mooie gelegenheid om het vele en fraaie groen van Zoetermeer onder de aandacht te brengen.

Dit gebeurt in de brochure 'Monumentaal groen' die ter gelegenheid van de Open Monumentendag wordt uitgebracht. Auteur Marianne Ketting neemt u mee op een verrassende ontdekkingstocht langs een aantal parken en tuinen waarin de verschillende ontwerpopvattingen van de afgelopen tijd goed tot uitdrukking komen.
Maar dat is nog niet alles. U maakt kennis met de dieren die het groen bevolken, en u ziet de symboliek van de begraafplaatsen. Ook de monumentale bomen en niet te vergeten de gebouwen komen aan bod: Marianne beschrijft de versteende en geschilderde natuurmotieven die u in een aantal Zoetermeerse monumenten kunt vinden.

De beschreven parken en monumenten zijn aangegeven op een overzichtelijke fietsroute (zie pagina 16). U kunt naar keuze de gehele route of delen daarvan fietsen en de open monumenten die u tegenkomt langs deze route bezoeken.

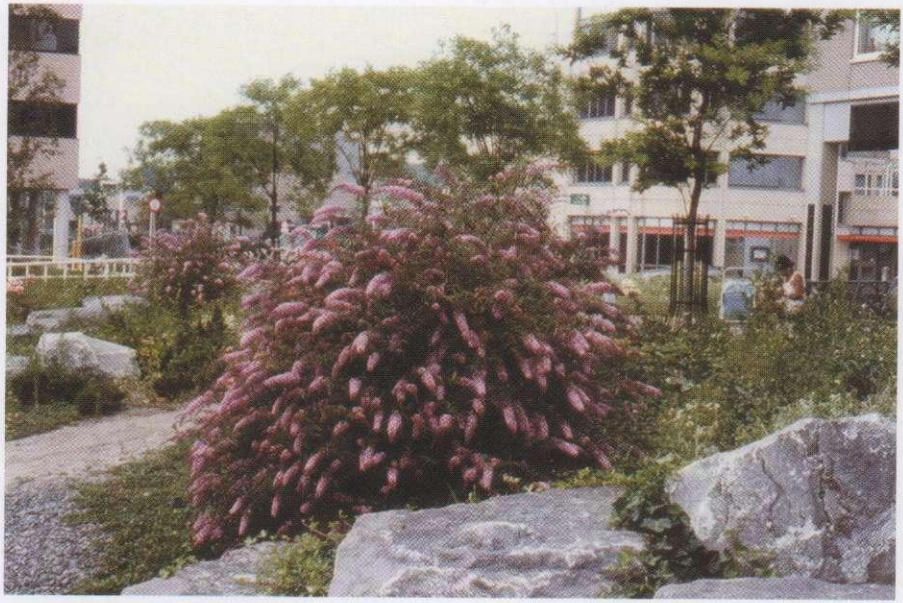

De Stadstuin in het Stadshart

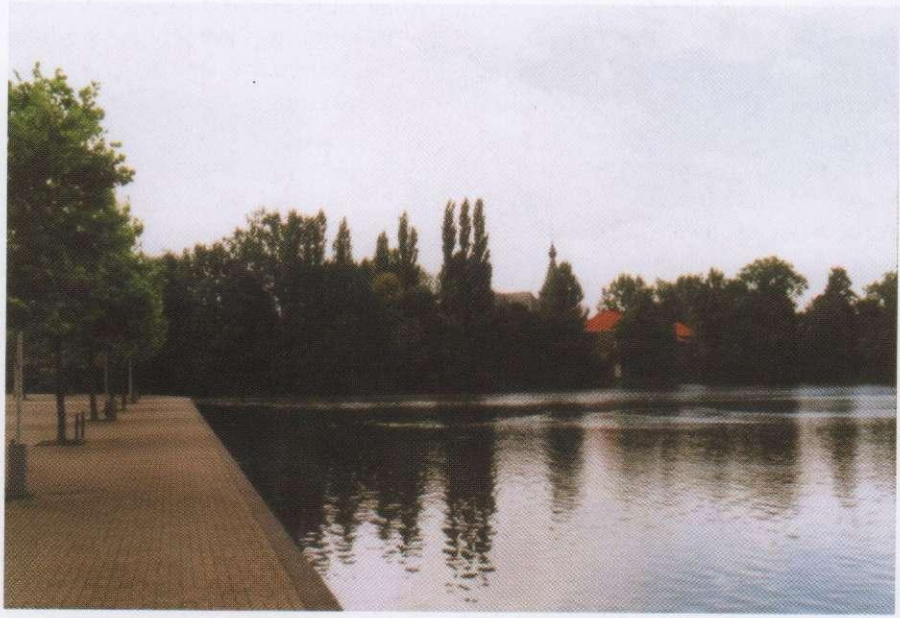

De Dobbe met op de achtergrond het Pastoorsbosje

Natuur doet niet aan mode. Een beuk ziet er nu net zo uit als zijn voorouders duizend jaar geleden. Maar dat een park nu er anders uitziet dan één van een generatie terug, dat komt door mensen. Die hebben smaak, stijl, die geven vorm aan hun omgeving, die cultiveren de natuur. Een rondgang langs Zoetermeerse parken en groengebieden laat de veranderingen zien in menselijke opvattingen over natuur en landschap. Met als grootste contrast de formele indeling van een 17de-eeuwse hof bij 'Meerzigt', uit een tijdperk waarin de natuur 'buiten' woest en bedreigend was, tegenover het oerwoudachtige Prielenbos, uit onze tijd waarin de natuur in Nederland getemd en onderworpen lijkt. Tussen die uitersten liggen romantische Engelse landschapsparken, een ludiek 'seventies'-parkje, een 'havenwijkje', een natuurtuin met landschappen van vroeger, en nieuwe natuur op de oude puinstort. Wij wensen u een verrassende ontdekkingstocht.

Ingeklemd tussen kantoren en winkels ligt in het Stadshart een binnentuin, in zichzelf gekeerd en afgesloten van het landschap. Er groeien bijzondere exotische bomen en struiken, die profiteren van het warmere klimaat in zo'n besloten hof. Grillige begroeiing contrasteert met de strakke vorm van vijver, vlonders en paden. De 'rotstuin' van enorme brokken natuursteen benadrukt het stenige karakter van de omgeving. Klaterende fonteinen wassen het verkeerslawaai en de stadsdrukte weg, vandaar de naam: de Stadstuin.

Vlinderstruik, pleisterplaats voor vlinders en andere insecten

Op de grens van het nieuwe Stadshart en het oude dorp ligt de Grote Dobbe. 'Dobbe' is een oud woord voor 'waterkom in het landschap'. Vanouds werden in dorpen en steden zulke 'dobben' gegraven als wateropslag, vooral van belang als bluswatervoorraad in geval van brand. Aan de Stadshartkant zijn de oevers van de Dobbe strak vormgegeven. In steen gevat, steil en niet echt natuurvriendelijk. Aan de overkant, waar je op het oude dorp kijkt, zijn de oevers natuurlijker. Hier bestaat de bodem nog uit veen en dat leidt tot een oerwoudachtige, veelsoortige begroeiing

waar veel watervogels tussen scharrelen. Over de Dobbe heen zie je, bij de Nicolaaskerk, de oude bomen van het Pastoorsbosje. Ooit klepperden hier ooievaars; nu hoor je er de bonte specht roffelen.
Het cirkelvormige eiland in de Dobbe is decor voor kunstmanifestaties. Het decor is ook zelf kunstwerk; roestende metalen schermen verdelen de ruimte binnen gesnoeide hagen. Deze zijn gevormd uit spaanse aak, roestrood uitlopend in het voorjaar, roestgeel verkleurend in de herfst. De schermen werden geplaatst voordat roest in de mode kwam en riepen destijds nogal wat weerstand op. Daarom, en vanwege de onvermijdelijke graffiti, zijn ze inmiddels voorzien van een nette verflaag. In roestkleur, dat wel.

't Oude Huis in de Dorpsstraat was ooit burgemeesterswoning. Later deed het dienst als gemeentehuis; tegenwoordig zijn hier het Stadsmuseum Zoetermeer en het Historisch Genootschap gevestigd. Tegen de achtergevel staat een monumentale beuk, geplant door burgemeester Bos in het bouwjaar van 't Oude Huis, 1872. Het boompje kostte destijds een gulden.

De monumentale bruine beuk achter 't Oude Huis

De beuk is in zijn natuurlijke staat de machtigste boom uit onze windstreken; op goede grond zal hij uiteindelijk alle andere inheemse bomen overheersen. Hij heeft een dicht, haast tot aan de grond gesloten bladerdak. Daaronder overleven alleen voorjaarsplanten die klaar zijn met groeien, bloeien en zaad vormen voordat de boom in blad komt. Toch is de beuk kwetsbaar. Zijn bast verdraagt geen zon. Als een beuk door stormschade, door te rigoureus snoeien of door het wegvallen van zijn buren plotseling zon op zijn stam krijgt, kan hij sterven aan zonnebrand. In alle tijden zijn florale (plantaardige) motieven door de mens gebruikt als versiering van wat zijn handen maakten. Zo zien we in het wapenschild van het oude Zoetermeer, dat naast dat van Zegwaart in de voortuin van 't Oude Huis staat, 'meerbloemen' van goud op een ondergrond van azuur (blauw). 'Meerbloemen' zijn witte waterlelies. De goudkleurige uitvoering was een eerbetoon aan de Oranje-Nassaus, die ook goud en azuur in hun blazoen voerden. Het moderne gemeentewapen zoals dat op het Stadhuis te zien is, en het blauw-met-gele gemeentelogo, zijn afgeleid van dit oude wapen. Het meerbloem-motief vindt u ook terug in de bestrating van de Dorpsstraat, ter hoogte van de snackbar op nr. 41.

Ook in de Nicolaaskerk, gebouwd in 1915, zijn vele florale motieven te vinden. Paradijselijk loofwerk rond de vensters, druivenranken uit het 'land van melk en honing' rond de medaillons met heiligen, gestileerde

Het Nicolaaskerkhof

plantmotieven op de pilaren. Een griffioen draagt een bos leliën als symbool van zuiverheid en blanke onschuld. Een wonderlijke symboliek, want juist lelies vallen op door hun prominente voortplantingsorganen, de stampers en meeldraden.
Achter de kerk ligt een klein idyllisch kerkhof, daterend van 1827. De ligging in veengrond zorgde hier aanvankelijk voor problemen. Het was gebruikelijk om in één graf vier overledenen boven elkaar bij te zetten. Door het inklinken van de slappe bodem zakte op den duur de onderste grafkist weg in het grondwater. Het probleem werd in 1872 verholpen door de oppervlakte van het kerkhof te vergroten. Zo hoefden maar drie doden in een graf te worden geplaatst.

De naar alle waarschijnlijkheid grootste boom van Zoetermeer staat in het steegje naast Dorpsstraat 33. Het is een echte stadsboom, een plataan, met zijn kenmerkende afschilferende bast. Deze niet inheemse boomsoort is veel aangeplant omdat hij goed tegen stadslucht en uitlaatgassen bestand is. Als exoot heeft de soort weinig ecologische waarde; hij speelt geen rol van betekenis als voedselbron voor dieren. Maar dit exemplaar is alleen al door zijn formaat waardevol. Hoeveel vogels zouden er wel in zijn enorme kruin schuilen!

De preekstoel in de Oude Kerk is versierd met bloem- en bladmotieven

Plant- en bloemmotieven sieren eveneens het 18de-eeuwse interieur van de Hervormde of Oude Kerk. Op de preekstoel zien we bloemrozetten, slingers en bundels met linten omwonden laurierblad. Laurier dient al sinds de oudheid als huldeblijk; nog steeds worden overwinnaars 'gelauwerd'. Op de hoeken van de preekstoel vinden we acanthusbladen. Buiten, op de entree, staan vier uit natuursteen gehouwen granaatappels als symbool voor het lijden van Christus.

Het Wilhelminapark met de langgerekte 'serpentine'-vijver

Het Wilhelminapark is het oudste park van Zoetermeer, aangelegd in 1950-1951. Het parkje ligt, met zijn rug tegen de Dorpsstraat, deels op het talud van de wetering. Hier is goed te zien hoeveel hoger het oude dorp ligt dan het nieuwere Zoetermeer. De Zoetermeerse weteringen werden al vanaf de 14de eeuw gebruikt als afvoerweg voor turf die in de omgeving gestoken werd. Het veenpakket om de weteringen en onder de daarnaast ontstane bebouwing bleef gespaard. Zo komt het dat de oudste delen van Zoetermeer en Zegwaart op hoge veengrond liggen en de nieuwe wijken op de zeeklei van de uitgeveende lage polders.

Wilde eend

Bij het ontwerp voor het Wilhelminapark werd dit hoogteverschil dankbaar benut. Het park is uitgevoerd in Engelse landschapsstijl. Deze ontstond als reactie op de strenge Franse tuinstijl waarin de natuur door knippen en scheren in geometrische patronen werd gedwongen. De Engelse stijl idealiseerde het natuurlijke (Engelse) landschap. Kenmerkend zijn de glooiingen, de losse boomgroepen in gazons en de langgerekte 'serpentine'-vijver. Daarmee lijkt dit park natuurlijker dan het in feite is; iedere boom is op zijn nummer gezet, ieder doorkijkje zorgvuldig uitgedacht.

Het Wilhelminapark was bedoeld als herdenkingspark. Centraal staan het oorlogsmonument 1940-1945 en het monument, geplaatst in 1998, voor Zoetermeerse militairen die omkwamen in voormalig Nederlands-Indië. De gedenktekens zijn jaarlijks middelpunt van de 4-meiplechtigheid. De markante treurwilgen in het park dragen zeker bij tot de wat weemoedige sfeer die er heerst.

De Zegwaartseweg en Zegwaartsewetering voeren door het vroegere 'tweelingdorp' van Zoetermeer, Zegwaart. Dit plaatsje was genoemd naar de 'zeggen', rietachtige planten die ooit dit moerassige gebied beheersten. De grond was hier minder productief en het dorp dus armer dan oud Zoetermeer. Hier vind je geen monumentale hofsteden zoals aan de Voorwegwetering, maar wel een vriendelijk, kleinschalig landschap met schapenweitjes en moestuinen. Langs de Zegwaartseweg staan nog fraaie oude bomen.
Aan het begin, waar vroeger de weegbrug was, is één hoogbejaarde leilinde bewaard gebleven. Verderop, langs de voormalige oprijlaan van een verdwenen boerderij, resten vijf beuken. Oude beuken kunnen elkaar slecht missen. Ze vormen hun kronen naar elkaar. Valt er één weg uit de rij, dan betekent dat vaak het einde voor de anderen. Ook vermeldenswaard is de meerstammige paardekastanje bij de witte boerderij met nummer 43. De wilde of paardekastanje is een boom die alleen 'voor 't mooi' werd aangeplant. Zijn hout laat zich niet bewerken, zijn vruchten zijn oneetbaar, maar zo mooi dat ieder kind ze in het najaar móet verzamelen. Misschien dat men er daarom toch maar een 'nut' voor heeft bedacht: een kastanjenoot in de broekzak zou helpen tegen reuma.
Bij rustig weer is het water in de weteringen glashelder. Vanaf de kant kun je scholen vis voorbij zien trekken. Hiermee onderscheiden de veensloten zich van de nieuwere in klei gegraven watergangen, die meestal modderig en ondoorzichtig zijn.

Het Park Seghwaert uit 1975 is een klein wijkpark in het centrum van Seghwaert. De 17de-eeuwse spelling van de wijknaam is een bedenksel uit de jaren '70, met hun hang naar ouderwetse knussigheid, naar een denkbeeldige 'grootmoeders tijd'. Ook de kleinschalige detaillering van het park ademt de vriendelijke, 'ludieke' sfeer van de seventies. Het parkontwerp omvat vier themagebieden. De 'pluviometer' refereert aan een bergbeek, in een bedding van keien, met uitgeschuurde oevers; een uitdagend en

De snoek jaagt in het heldere water van oude weteringen

Park Seghwaert ligt middenin de wijk Seghwaert

avontuurlijk speelobject. De 'holle wegen' tussen stapelmuren van puin tonen de invloed van Louis G. le Roy, de man die met zijn spraakmakende boek 'Natuur uitschakelen– natuur inschakelen' wilde tuinen de stad inhaalde. Dan is er nog het 'organisch plein' waar woekerende vegetatie de strijd aangaat met het asfalt; en het 'Plein en passage', een flaneerpleintje. Het inmiddels wat versleten parkje staat op de rol om in samenspraak met de bewoners een opknapbeurt te krijgen.

Aan de Leidsewallenwetering ligt, als een groene wig tussen Noordhove en Seghwaert, een wijkpark dat geen officiële naam heeft. Laten we het hier het 'Leidsewallenpark' noemen. Het ontwerp gaat uit van het vroegere agrarisch gebruik van dit stukje polder en respecteert de oorspronkelijke kavelstructuur. De kavels staan haaks op de wetering, zoals destijds het bouwland. De structuur wordt benadrukt door hagen van els en meidoorn, een beplanting zoals die van oudsher thuishoort in de streek. Er is een schapenweide en een fruittuin. Het talud van de veendijk is

Het Drents heideschaap wordt ingezet om natuurgebieden te begrazen

Het Leidsewallenpark

dankbaar gebruikt in het ontwerp. Water uit de wetering wordt ingelaten in het park en onderaan de dijk is een drassige zone ontstaan waar de natuur zich vrijelijk mag ontwikkelen.
Grenzend aan het Leidsewallenpark ligt tegen de Zoetermeerse plas, deels op een schiereiland, het 'waterfront' van Zoetermeer, het Lange Land ofwel 'Port Zoetermeer'. Hier is de inrichting bepaald door het tegenwoordige gebruik: watersport, varen, vissen, surfen. De haventjes en kreken zijn geïnspireerd op Zuid-Franse havenstadjes.

Het recreatiegebied Noord Aa ontstond aan het eind van de jaren '70. In de jaren '60 was ten zuiden van het watertje de Noord Aa door zandwinning een 50 ha groot meer ontstaan. Het zand moest voldoen aan de zandhonger van de groeiende stad Zoetermeer. Veel wegen zijn aangelegd op een ondergrond van zand uit deze Zoetermeerse-plas. Het in het midden zeer diepe meer doet dienst als waterbuffer voor de stad. In perioden met veel regen wordt water opgeslagen, dat in droge tijden weer wordt

De bruine kikker heeft natuurlijke oevers nodig om aan land te komen

ingelaten in de Zoetermeerse vijvers en singels. Om de plas heen is een recreatiegebied gegroeid met strand en watersportfaciliteiten, dat uit de wijde omtrek bezoekers trekt. Maar vooral het natuurbos dat zich spontaan ontwikkelde is van bijzondere waarde. De komende jaren wordt het Noord Aagebied uitgebreid met de Noordhovenseplas en de Benthuizerplas.

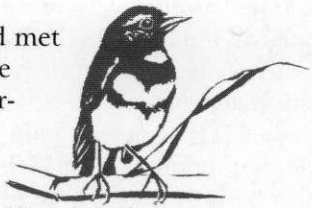

Blauwborstje, bewoner van het moerasbos

Het natuurbos of Prielenbos, onderdeel van het Noord Aa gebied, is niet ontworpen of aangelegd maar 'per ongeluk' ontstaan als onbedoeld bijproduct van wegenbouw en menselijke activiteiten. De kleilaag boven de zandput werd afgegraven en ernaast opgespoten. Zo ontstond langs de Zoetermeerseplas een slikkige wadvlakte, waarop waadvogels kwamen foerageren en moerasplanten en wilgen ontkiemden. In de loop der tijd droogde de bodem in. Er ontstonden diepe geulen, de 'prielen'. Naarmate de bodem rijpte, kregen meer plant- en diersoorten de kans zich te vestigen. De wind bracht elzen en essen, pittenpoepende vogels zaaiden vlier, meidoorn en bramen. Bosbewoners als uilen, spechten en koekoek vonden er hun leefgebied. Door kunstmatige verhoging van de waterstand in 1980 is op de lagere plekken het moeras met zijn kwakende kikkers teruggekeerd. Zo ontwikkelt het Prielenbos zich tot elzenbroekbos, een complexe leefgemeenschap met mossen, korstmossen, varens, paddestoelen. Door uitbreiding van het strand is een deel van het natuurbos verloren gegaan. Het 'Plan Wielewaal', dat voorziet in een natuurlijker inrichting van het rechtlijnig aangeplante populierenbos, moet dit enigszins compenseren.

Voor de brug noordwestelijk van de Zoetermeerseplas, waar de weg omlaag voert de polder in, staan forse knotwilgen. De knotwilg is geen apart bomenras; meestal is het een schietwilg die door het inkorten van de stam en het regelmatig afzetten van de takken de typerende knoest of 'knot' ontwikkeld heeft. Wilgenhout en -takken werden vroeger intensief door boeren benut. Stelen voor gereedschap, bezems, manden, vlechtwerk voor hekken en beschoeiing, waterdichte klompen; alles kon je maken van een wilg. Door het knotten worden wilgen op den duur hol. Dan vestigen zich er weleens holbewoners: een broedende eend, vleermuizen of een steenuiltje.

Westelijk van de Zoetermeerseplas staat het voormalige gemaal 'De Nieuwe Polder', een 19de-eeuws bedrijfsmonument. Het heeft tot 1990 dienst gedaan, vanaf de jaren '70 als reserve. Toen nam een nieuw volautomatisch gemaal, in het kleine gebouwtje links, de taak over. Het gemaal 'De Nieuwe Polder' was zelf in 1877 in de plaats gekomen van vier windmolens. Het hield de Nieuwe polder droog en later de zandwinplas op peil, door water weg te malen naar de Noord-Aasche Vliet, richting Oude Rijn. Aanvankelijk werd de pomp aangedreven door een stoommachine, naderhand kwam er een elektromotor van Pannevis. Na jaren van leegstand en verval waarin wilde geruchten de ronde deden over duistere praktijken in de ruïne, werd het monument gerestaureerd. Nu is het in gebruik als woonhuis, met benijdenswaardig uitzicht over gras, riet en water.

De Meerpolder is ontstaan door droogleggingvan een natuurlijk meer, het Zoetermeerse meer, genoemd naar het veenstroompje de Zwet. De polder is nu vooral in gebruik voor rundveehouderij. Door natuurvriendelijk agrarisch beheer komen er veel weidevogels voor zoals kievit, grutto en scholekster.

Aan de Zoetermeerseplas staat het voormalige gemaal 'De Nieuwe Polder', een gemeentelijk monument

Langs de Meerpolderdijk en de Ringsloot loopt naar het Buytenpark een groene strook, die onderweg nog even het Binnenpark aandoet. Bijna overal in Zoetermeer zijn groen- en natuurgebieden aan elkaar verbonden door dergelijke groene linten. Het beheer hier stuurt aan op een begroeiing met sierlijke grassen en bloeiende wilde planten. Deze dijk bijvoorbeeld ziet in de zomer blauw van de luzerne. Zulke verbindende stroken zijn van groot belang voor dieren en planten; langs dit soort 'weggetjes' kunnen ze zich verplaatsen en uitbreiden. Zo reikt de natuur van de parken aan de stadsrand tot in het hart van de wijken, letterlijk tot naast de deur.

Kievit

Het Buytenpark van in totaal 100 hectare bestaat uit volslagen verschillende onderdelen. Het oudste deel tegen de wijk Buytenwegh aan is halverwege de jaren '70 ontstaan. Het heeft de typische kenmerken van die tijd: veel en vol, een stijl die nu betiteld wordt als 'neo-truttigheid'. De waterlopen hier zijn van oorsprong de tochten uit de toenmalige polder. Dit oudste stuk doet vooral dienst als wijkpark. Later is in

Een weidse blik over de Meerpolder

Parken en groengebieden

1. Stadstuin
2. begraafplaats Nicolaaskerk
3. Wilhelminapark
4. Park Seghwaert
5. Leidsewallenpark
6. Lange Land
7. Prielenbos
8. Binnenpark
9. Buytenpark
10. begraafplaats 'Hoflaan'
11. Westerpark

11a. Natuurtuin

12. Thierenstuin
13. wijktuin
14. wijkpark Meerzicht
15. Floriade

15a. Rosarium

16. Burg. Hoekstrapark

Open monumenten

a. 't Oude Huis
b. Nicolaaskerk
c. Oude Kerk
d. hofstede Meerzicht
e. Stadsboerderij
f. Watertoren

fietsroute
noord Aa
7
6
5
4
2
b
c
3
dorpsstraat
zegwaartse wetering

aansluiting hierop de Algemene Begraafplaats aangelegd en heeft uitbreiding plaatsgevonden met sportvelden en accommodaties voor vele verschillende verenigingen.
Zijn bekendheid dankt het Buytenpark vooral aan de natuurontwikkeling in het begrazingsgebied op de voormalige stortlocatie. Hier zijn sinds de jaren '80 grote hoeveelheden puin en sloopafval gestort. Zo is een landschap ontstaan met heuvels van wel 20 meter hoog. De puinheuvels zijn afgedekt met grond, waarna het gebied aan de natuur werd overgelaten. Van het Prielenbos hadden de ontwerpers geleerd hoe spectaculair natuur zich kan ontwikkelen als mensen hun bemoeizucht bedwingen. Hier, in tegenstelling tot traditionele parken, geen beplantingsplan met aan de tekentafel bedachte zichtassen en boomgroepen. Hier vechten de planten zelf de strijd om het bestaan uit. Wind, zon en water, grondsoorten en grazende dieren bepalen welke plant waar overleeft. 'Survival of the fittest'! Galloway-runderen, Exmoor-

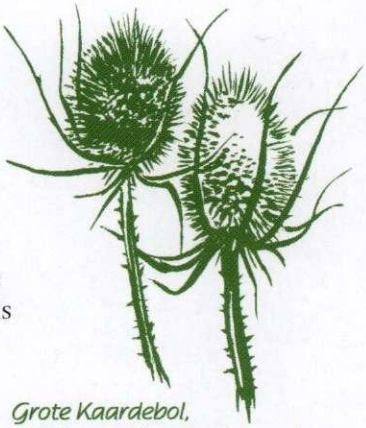

Grote Kaardebol, plant van ruigte en struweel

Het Buytenpark

pony's en heideschapen grazen in grote delen van het park de begroeiing kort. Waar ze door barrières van boomstammen of stekelstruiken niet kunnen komen ontstaat dicht struweel; langs de drassige oevers van poelen en waterpartijen ontwikkelt zich moerasbegroeiing. De variatie in dit gebied trekt veel vaak bijzondere diersoorten aan. Iedere bezoeker kan zich langs de waterpartijen verbazen over alle vogels die hier te zien zijn, weide- en waadvogels vooral, maar ook roofvogels als de bruine kiekendief.

Wie de Begraafplaats aan de Hoflaan betreedt, komt binnen in een andere wereld. Het pad leidt de bezoeker over een brug vanuit de wereld der levenden naar het dodenrijk. De graven liggen gerangschikt om een waterstroom die, soms kabbelend, soms bruisend, een weg zoekt tussen rotsblokken. De symboliek voor de levensloop is duidelijk. Lopend langs de graven valt de omslag op die de laatste jaren heeft plaatsgegrepen in onze begrafeniscultuur. De serene eenvormigheid van oude grafzerken heeft plaatsgemaakt voor een veelheid van zeer persoonlijke gedenktekens. De grafversiersels, de snuisterijtjes, de knuffelbeesten op kindergrafjes maken het verdriet van de overlevenden soms hartverscheurend voelbaar.

Het Westerpark is het grootste Zoetermeerse recreatiegebied, zo'n 170 hectare. Het ligt in de Driemanspolder, de bodem van een door vervening ontstane plas die werd drooggelegd in 1668. Een drietal heren bestierde de droogmakerij; vandaar de naam van de polder.
Het park, ontstaan in de eerste helft van de jaren '70, is ontworpen om ruimte te geven aan vele vormen van sport en recreatie. Het is landschappelijk aangelegd; heuvels aan de zuid- en westzijde bieden bescherming tegen verkeerslawaai. Bosachtige gedeelten wisselen af met open vlakten en waterpartijen. Het water vormt, als buffervoorraad, een belangrijk onderdeel van het Zoetermeerse watersysteem. Hoe dierbaar dit park de Zoetermeerders is, bleek toen het 'verbouwd' dreigde te worden ten behoeve van internationale ruiterspelen. Heftige protesten van de burgerij deden de spelen te elfder ure naar elders verhuizen. De rust voor vlinders, ransuilen en groene spechten, beroemde inwoners van het Westerpark, keerde weer.
Enigszins apart in het Westerpark, afgeschermd door water en een ophaalbruggetje, ligt de Natuurtuin. Dit is, meer dan een heemtuin, een modeltuin met miniaturen van landschappen zoals die thuishoorden in

deze waterrijke streek. In het poldertje, tegen hellingen en dijken en op de sawa vindt u verschillende soorten bloemrijk grasland, waarin zelfs orchideetjes groeien. Op de akkertjes bloeien zomers akkeronkruiden zoals die vroeger alle graanvelden kleurden. Op restanten muur heeft zich een Hollandse rotstuin ontwikkeld. Er is een griend met wilgenhakhout, er zijn riet- en biezengordels en hoog opschietende ruigtkruiden.

Bruin blauwtje, vlinder van hooi- en weiland

Het planten- en dierenleven in de Natuurtuin heeft zich zo rijk en veelvormig ontwikkeld, dat dit een brongebied is geworden voor de natuur in de verre omtrek. Door zijn kleinschaligheid is de tuin echter zeer kwetsbaar. Van bezoekers wordt dus enige behoedzaamheid verwacht, en respect voor de bijzondere waarden.

De huidige Voorwegwetering werd in 1491 gegraven ter ontwatering van dit waterrijke gebied en als vaarweg om in de omgeving gewonnen turf te vervoeren. Boeren vestigden zich op het hoge restveen langs de wetering. Zo ontstond de Voorweg, met de oudste woningen en de oudste bomen van Zoetermeer. Let ook eens op de bijzondere begroeiing in en aan het water, zoals de zwanebloemen met hun koffieboonvruchtjes en de

De Natuurtuin in het Westerpark in voorjaarstooi

kalmoes, vanouds smaakmaker in Beerenburger en Deventer koek.

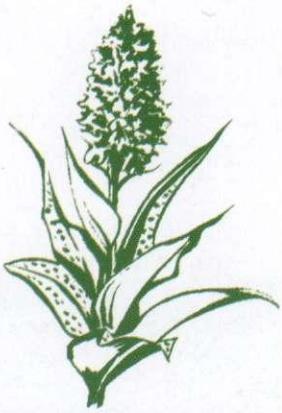

De zeldzame brede orchis bloeit in de natte hooilanden van Zoetermeer

Ook in vroeger eeuwen kochten gegoede stedelingen een huisje buiten om de stad te ontvluchten. Hofstede Meerzigt is zo'n buitenplaats. De uit Delft afkomstige regent Jacob Thierens liet in 1677 een boerderij uit 1640 verbouwen tot een bij zijn stand passend onderkomen. Het oude achterhuis en de stal breidde hij uit met een statig voorhuis in classicistische stijl, gekenmerkt door een halsgevel met een hoger middendeel. Bij zo'n kapitale hofstede hoorde een fraaie siertuin. Na de restauratie in 1979 werd bij Meerzigt een kopie aangelegd van een classicistische 17de-eeuwse hof, de Thierenstuin naar ontwerp van Michiel den Ruijter. Bij de ingang staan twee venijnbomen (taxus) die volgens oud boerengebruik boze geesten buiten hielden. Links van het voorhuis ligt een siertuintje met inheemse planten. De strakke, symmetrische indeling heeft een symbolische achtergrond. Vier paden

Aan de Voorweg bevindt zich een restant van een oude boomgaard

De buitenplaats Meerzigt ligt verscholen in het groen aan de Voorweg

verbeelden de vier rivieren uit het Paradijs, Gehon, Phison, Eufraat en Tigris, die naar de verschillende windstreken stromen. Het middendeel staat voor het Paradijs zelf. Middenin groeit een etageboompje als symbool van het toenmalige wereldbeeld: bovenin woont God, onderin de gewone mens en op de middelste etage troont de wereldlijke macht. Aan de achterzijde van de hofstede liggen een kruidentuin en een boomgaard. Aan en in het woonhuis zijn florale motieven te vinden. Bloemguirlandes omlijsten de voorgevel, acanthusbladeren sieren de stenen bollen op het dak. Op de schouw in de opkamer is een bloemenvaas geschilderd, getooid met guirlandes en vruchten aan de voet.

Voor verschillende boerderijen en woningen aan de Voorweg en Vlamingstraat staan karakteristieke leilindes. Deze lindebomen, gesnoeid en geleid tot platte schermen, vormen een natuurlijke zonwering. Linden staan maar kort in blad. Al vroeg in het najaar laten ze hun bladeren vallen. Alleen in de zomer dus nemen ze zonlicht en warmte weg. De verkoelende schaduw van gebladerte,

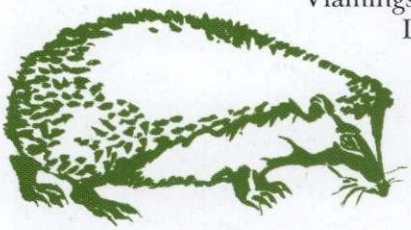

In parken en tuinen met voldoende beschutting scharrelt de egel rond

Leilindes voor het gemeentelijke monument Vlamingstraat 2/4

veel frisser dan die van een muur of een parasol, is zo aangenaam dat er een apart woord voor bestaat: lommer!
Bij nr. 54 staat naast een boerderij uit 1895 één van de oudste en mooiste bomen van Zoetermeer, een bruine beuk.

Aan de Voorweg nr. 93 is in een fraaie langhuisboerderij uit 1811 stadsboerderij Het Buitenbeest gevestigd. Hier treft u, behalve erg aardige en aaibare gewone huisdieren, vee van zeldzaam geworden oudhollandse rassen aan.
Tegenover de stadsboerderij ligt de wijktuin Voorweg. Vroeger tuinierden hier alleen schoolkinderen, nu kan jong en oud er terecht om groenten en bloemen te kweken en van de natuur te genieten. Natuurvriendelijke voorbeeld(sier)tuintjes zijn in aanleg.

Groene specht, bewoner van parkachtige bossen

Wijkpark Meerzicht, omsloten door hoogbouw, vormt een heftig contrast met het Voorweggebied. Langs de Voorweg kleinschalige, haast organisch gegroeide bebouwing, losse woninkjes met ieder hun eigen erf en huisweide; in Meerzicht de planmatige aanpak met massale wooneenheden ingebed in weids, gemeenschappelijk groen. Deze stedenbouwkundige opvatting is terug te voeren op de Franse architect Le Corbusier. In de greep van de mechanisatie van de maatschappij zag hij een woning als een 'woonmachine', die vrijheid moest bieden voor het individu en ruimte voor de omringende natuur. Menig individu kreeg er een flatneurose van; voor de stadsnatuur vormde dit aaneengesloten groen een aanwinst.
Wijkpark Meerzicht is begin jaren '70 aangelegd in Engelse landschapsstijl. De daarbij behorende dichte bosschages worden echter langzamerhand opgeruimd of uitgedund met het oog op sociale veiligheid langs doorgaande routes: vanwege de struikrovers verdwijnen de struiken.

Het Floriadepark in Rokkeveen werd aangelegd voor de Floriade van 1992, met de vooropgezette bedoeling om na afloop van de tentoonstelling dienst te doen als wijkpark. Hoofdontwerper Michiel den Ruijter liet zich door de driehoekige vorm van het terrein inspireren tot een strak, geometrisch ontwerp. Hoofdmotief werd de 'patte d'oie', de ganzenvoet. Dit grijpt terug op de historische Franse tuincultuur, waarin de vorm de natuur overheerst. Zo staan in het Rosarium gecultiveerde rozen tentoongesteld in nette vakken, waar de hovenier ze duchtig vertroetelt. Zonder tuinman die liefdevol snoeit, mest, schoffelt en de vorm van het ontwerp in stand houdt, is zo'n parkje alras verloren.
In de Poldertuinen naast de Balijhoeve mag de natuur tot op zekere hoogte haar gang gaan. De weelderige begroeiing in de verschillende biotoopjes wordt opgesloten in het keurslijf van het ontwerp. Strak vormgegeven grondlichamen contrasteren met uitbundige natuur.

Het Burgemeester Hoekstrapark in Rokkeveen is een romantisch aangelegd park met vijvers, een rozenberg en, als verwijzing naar de historie van het landschap, een veentuin. Alle zichtassen in het park richten zich op watertoren 'De Tien Gemeenten', een gemeentelijk monument dat met zorg in het ontwerp is ingebed. Het achtkantige bouwwerk is ruim 45 meter hoog en heeft een waterreservoir van

500 m3. De toren is uitgevoerd in functionalistische bouwstijl met enkele betonnen banden en lijsten als decoratie. Rond de ingang zijn de wapens aangebracht van de tien bij het drinkwaterbedrijf aangesloten gemeenten, alsmede die van Zuid-Holland en Wassenaar, waar het drinkwater vandaan kwam. De 'stralen' in de bestrating rondom de toren wijzen in de richting van de gemeenten. Een gevelsteen boven de deur vermeldt het stichtingsjaar 1927; een steen in de toren gedenkt werkman Alexander Hoffmann die bij de bouw naar beneden stortte en omkwam. Dichtbij de watertoren lag lange tijd een drielandenpunt, aangegeven door een 2,5 m hoge grenspaal. Dit punt lag op de plaats waar de drie hoogheemraadschappen van Delfland, Rijnland en Schieland samenkwamen. In 1985 werden de grenzen gewijzigd en 'verhuisde' het drielandenpunt. Tot de aanleg van de Floriade stond de grenspaal op de voormalige Reguliersdam, waar de geuzen de dijk doorstaken als inleiding tot Leidens ontzet. Later dook hij weer op op het Floriadeterrein, op het nieuwe drielandenpunt. Op Monumentendag 1999 wordt de grenspaal teruggeplaatst in de middenberm van de Reginagang, in lijn met de watertoren en de oorspronkelijke plek, die nu midden in winkelcentrum Rokkeveen ligt.

Het Burgemeester Hoekstrapark met op de achtergrond de watertoren

De monumentale plataan op de hoek Eerste Stationsstraat/Oranjelaan

Langs de historische verbindingsweg naar Pijnacker, nu de Stationsstraat, staan verscheidene imposante oude bomen. De oudste kornoelje van Zoetermeer en omstreken verheft zich aan het kruispunt met de Karel Doormanlaan; in de tuin bij de witte villa aan de overkant groeit een monumentale plataan.
Als u de route besluit door terug te fietsen door deze lange straat met bebouwing uit verschillende perioden, is het aardig om eens te bezien hoe stijl en smaak weerspiegeld worden in tuinen. De vakjes- en hegjestuin, de landschapsstijl, de knusse-spulletjestuin, de stenen tuin, de natuurlijke tuin. Verrassend om te zien wat mensen doen, met groen.

De grenspaal die het punt markeerde waar de hoogheemraadschappen van Delfland, Rijnland en Schieland samenkwamen.

Index van Zoetermeerse parken

Balijbos. Naast het Floriadeterrein tussen Nootdorp, Pijnacker en Zoetermeer. Ontwerp M. Eekhout, S. Slabbers, J. Lagerweij, 1992. 380 ha.

Begraafplaats Hoflaan. Ontwerp F. Cardinaal, 1979 (uitbreiding C. Tückermann).

Binnenpark. Zwaardslootseweg. Ontwerp J. Harberts, eind jaren '70. 16 ha.

De Boomgaard, met Zegwaartseweggebied. Akkerbuurt Seghwaert. Ontwerp M. den Ruijter, 1985.

Burgemeester Hoekstrapark. Spectrumsingel. Ontwerp L. Borlée, 1988. 32 ha.

Buytenpark. Buytenparklaan. Ontwerp J. Harberts,1976 / W.J. Licht, 1982 / A. ten Ham, 1982 / C. Tückermann.

Floriadepark. Florasingel. Ontwerp o.l.v. M. den Ruijter, 1991. 68 ha. Hierin opgenomen: Rosarium en Poldertuinen.

't Lange Land. Schiereiland in Zoetermeerseplas. Ontwerp C. Tückermann, 1980. 7,4 ha.

Leidsewallenpark. Wallendreef. Ontwerp W.J. Licht en A.C. de Jong, 1980. 6,8 ha.

Meerzicht wijkpark. Bossenbuurt. Ontwerp J. Harberts, begin jaren '70. Natuurtuin Westerpark. Ontwerp R.D. de Vries, 1977.

Noord Aa recreatiegebied. Aziëweg/Slootweg. Ontwerp J. Harberts, 1979. 75 ha.

Noordhove, wijkpark. Sullivanlijn. Ontwerp C.Tückermann, 1990. 5,6 ha.

Rokkeveen, wijkpark. Kleurenbuurt. Ontwerp L. Borlée, 1992. 4 ha.

Park Seghwaert. Vuurdoornpark. Ontwerp F. Cardinaal, 1975. 2,3 ha.

Seghwaertse Hout. Ruimtebaan. Ontwerp B. Keyser, 1991. 8,5 ha.

Siemens Bedrijvencentrum. Werner van Siemensstraat (langs A12).

Ontwerp CH & Partners Stedebouw en Landschap, 1990. 13,5 ha.

Stadstuin. Stadshart. Ontwerp A. ten Ham, H. Blok, 1986/1987. 1 ha.

Thierenstuin. Hofstede Meerzigt, Voorweg. Ontwerp M. den Ruijter, 1981.

Westerpark. Heuvelweg. Ontwerp J. Harberts, 1970. 175 ha.

Wilhelminapark. Julianalaan. Ontwerp J. Bijhouwer en J.H. van Koolwijk, 1950. 2 ha.

Geraadpleegde literatuur

Gemeente Zoetermeer, Natuur naast de deur, 1992.

Gemeente Zoetermeer, Stadsnatuurplan, 1999.

Grootveld, Ronald en Botine Koopmans, Historische straten in Zoetermeer, Zoetermeer 1991-1995.

Koopmans, Botine en Ieneke Suidman, Hofstede Meerzigt, de historie van het gebouw, Zoetermeer 1992.

Oldenburger-Ebbers, Carla S., Anne Mieke Backer, Eric Blok, Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landchapsarchitectuur, Deel West, Noord-Holland, Zuid-Holland, Rotterdam 1998 (blz. 449-455 over Zoetermeer).

Stichting Bomen Over Leven, Bomenfietsroutes door Zoetermeer, Zoetermeer 1998.

Vereniging voor natuur- en milieu-educatie (IVN), afdeling Zoetermeer, Fietsen door groen Zoetermeer, 1992.

Vereniging voor natuur- en milieu-educatie (IVN), afdeling Zoetermeer, Wandelen door groen Zoetermeer, 1992.

Colofon

Uitgave
Gemeente Zoetermeer, afdeling Cultuur en Onderwijs
Historisch genootschap Oud Soetermeer

Tekst
Marianne Ketting

Vormgeving
Bouke Tuinstra

Redactie
Dirk van der Grift
Ronald Grootveld
Botine Koopmans
Ronald Mulder
Djoke Visser
Johan Vos

Tekeningen
Marianne Ketting

Foto's
Botine Koopmans
Johan Vos
Marcel Wenker

Plattegrond fietsroute
Djoke Visser

Met dank aan
Ad ten Ham
Arie Cees de Jong
Stichting Floravontuur

Druk
The Printer, Rijswijk

Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Stichting Floravontuur